

Б. І. Острянюк

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАКІНЧЕННЯМ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню кримінально-правових проблем та особливостей закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків досудового розслідування.*

Автор розкриває узагальнено суть досудового розслідування, як стадії кримінального провадження та моменту його початку.

Підняте питання щодо процесуальних строків як таких та безпосередньо строків досудового розслідування і моменту початку їх обчислення.

Окреслено проблематику наявної колізії між положеннями діючої редакції ст. 214 КПК України та ст. 219 КПК України і висвітлено негативний вплив змін, які були внесені до КПК України на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» від 08.12.2023 № 3509-ІХ, на хід досудового розслідування та досягнення завдань і цілей кримінального провадження.

В статті наведено та проаналізовано передбачені кримінальним процесуальним законодавством підстави для закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування.

Проаналізовано судову практику Верховного Суду (суддів Касаційного кримінального суду) щодо надання правової оцінки особливостям включення до строку досудового розслідування строку із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею.

Автором сформувано висновки та запропоновано й аргументовано відповідні зміни до КПК України для врегулювання окресленої проблематики та колізії. Відмічено, що вирішення проблемного питання сприятиме виконанню завдань кримінального провадження, додержанню конституційних прав усіх його учасників.

Ключові слова: закриття, строки, досудове розслідування, кримінальне провадження.

Постановка проблеми та її актуальність. 01.01.2024 року набрали чинності зміни до КПК України, внесені на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» від 08.12.2023 № 3509-ІХ, якими було суттєво переглянуто та змінено підхід до юридичної події, настання якої є початком обчислення строку досудового розслідування.

Законодавець із незрозумілих підстав відійшов від підходу початку обчислення строку досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) та закріпив на законодавчому рівні таким юридичним фактом –повідомленням особі про підозру.

Науковці звертають увагу та розкривають питання щодо загальних положень про процесуальні строки, строки досудового розслідування та визнають, що досудове розслідування є стадією кримінального провадження, а відповідно процесом, однак, законодавець залишив поза увагою, що початок досудового розслідування не може бути розірваний в часовому вимірі із початком обчислення строків досудового розслідування, у зв'язку з чим розкриття даного питання є вкрай важливим.

Закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування передбачає, що даний строк має почати обчислюватись від настання певного юридичного факту, який буде загально прийнятним та не викликатиме сумнівів і не породжуватиме спорів.

Стан дослідження. Питання щодо строку досудового розслідування, порядку та підстав початку його обчислення і закінчення на рівні із проблематикою та особливостями, які виникають при закінченні досудового розслідування шляхом його закриття у зв'язку із закінченням (пропуском стороною

обвинувачення та органом досудового розслідування), враховуючи постійні зміни законодавства, завжди буде предметом дискусії, як серед науковців так і за результатом вивчення та аналізу судових рішень. Дослідження в даному напрямку є досить поширеним та варто відмітити роботи О. Ю. Татарова, Ю. М. Грошева, Л. М. Лобойко, В. Ю. Шепітька та інших учених.

Мета статті – дослідження особливостей закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Законодавець у ст. 2 КПК України визначив, що завданням кримінального провадження, відповідно є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [2].

Досудове розслідування – діяльність правоохоронних органів, що ґрунтується на кримінальному процесуальному законі та здійснювана під наглядом прокурора й суду щодо виявлення, збирання, фіксації і попереднього дослідження доказів, швидкого, повного й неупередженого встановлення обставин кримінального провадження, викриття винуватих осіб і вирішення інших завдань досудового розслідування [3].

Загально прийнято вважати, що досудове розслідування є стадією кримінального провадження, а відповідно є процесом, що має «початок», «завершення» та «закінчення».

Згідно ч. 2 ст. 214 КПК України, внесення відомостей до ЄРДР фіксує момент початку досудового розслідування та породжує у органу досудового розслідування права на вчинення дій, передбачені нормами чинного законодавства.

Варто наголосити, що здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄРДР або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом (окрім виключного переліку випадків, передбачених ст. 214 КПК України).

Особливості та проблематика початку досудового розслідування розглядалися та досліджувалися вченими та практиками, зокрема О. Ю. Татаровим, Ю. М. Грошевим, Л. М. Лобойко, В. Ю. Шепітьком та не є предметом дослідження даної статті.

Систематизувавши норми чинного кримінального законодавства в КПК України законодавець сформував «кримінальні процесуальні гарантії», під якими розуміється сукупність правових норм, що забезпечують виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України, та визначають гарантію реалізації прав і обов'язків суб'єктів кримінального процесу.

Визначення законодавцем процесуальних строків для вчинення тих чи інших процесуальних дій та досудового розслідування в цілому, сприяє реалізації кримінальних процесуальних гарантій та завдань кримінального провадження в цілому.

Під процесуальними строками розуміються встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії [2].

За правилами ст. 7 КПК України, зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, відносять розумність строків.

Частинами 1, 2, 6 ст. 28 КПК України передбачено, що під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки; розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень; розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень; проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження – суд; підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право на звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, в якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені КПК України [2].

Згідно з положеннями ч. 2 ст. 113 КПК України, будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невинуватого затримки і в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідними положеннями КПК України [2].

У пунктах 70, 75 та 76 Рішення ЄСПЛ у справі «Меріт проти України» від 30.03.2004 р. (заява № 66561/01) суд зазначив, що невинуватене зупинення строків досудового розслідування кримінального провадження не відповідає вимозі «розумного строку» закріпленої в ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [4].

Дотримання розумних строків є основоположним завданням оперативного розслідування будь-якого кримінального провадження, що відображає вимоги ст.6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Чітко визначені процесуальні строки, в тому числі але не виключно, гарантують: 1) швидкість судочинства; 2) забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження; 3) здійснення ефективного та своєчасного прокурорського нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування.

Таким чином, з ціллю забезпечення дотримання гарантій прав учасників та завдань кримінального провадження, законодавець передбачив кримінальним законодавством строк, протягом якого може здійснюватися досудове розслідування.

Логічним буде висновок, що закінчення строку нерозривно пов'язане із моментом з якого такий строк починає обчислюватись.

Поточна редакція ч. 1 ст. 219 КПК України (з 01.01.2024р.) закріпила, що строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Однак, виникає обґрунтоване протиріччя між положеннями ст. 214 КПК України, згідно якої досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР, а строк досудового розслідування, відповідно до ст. 219 КПК України починає обчислюватись з моменту повідомлення особі про підозру.

Закріплена в діючому КПК України правова конструкція має форму при якій, за результатом настання факту (внесення відомостей до ЄРДР), органу досудового розслідування надано можливість **безстроково** реалізувати права та обов'язки, оскільки не відбулось юридичного факту (у формі повідомлення про підозру) для початку обчислення строку протягом якого вказані права та обов'язки можуть реалізуватись, що ставить під сумнів принцип «розумності строків».

Вказана колізія легітимізувала, так звані «фактові кримінальні провадження», які можуть тривати роками без реального досягнення цілей та завдань кримінального провадження.

Редакція ч. 1 ст. 219 КПК України (до 31.12.2023 р.) передбачала, що строк досудового розслідування починав обчислення з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань або винесення постанови про початок досудового розслідування у порядку, встановленому ст.615 КПК України, до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Таким чином, до 01.01.2024 р. початок досудового розслідування та початок обчислення строків досудового розслідування наставали одночасно, що мало позитивні наслідки для забезпечення дотримання прав учасників кримінального процесу та дисциплінування органу досудового розслідування.

Варто наголосити, що Головним юридичним управлінням Апарату Верховної ради України у Зауваженнях до проекту Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності спеціалізованої антикорупційної прокуратури (реєстр. № 10060), яким змінено редакцію ч. 1 ст. 219 КПК України акцентувалась увага на невідповідності запропонованої редакції завданням кримінального провадження, передбаченим ст. 2 КПК України, однак вказані рекомендації були залишені поза увагою. За результатом аналізу картки законопроекту і документів, пов'язаних із роботою над останнім (в т.ч. але не виключно науково-експертних висновків, висновків і т.д.) автором даної статті не було встановлено та виявлено будь-яких обґрунтувань підстав для внесення відповідних змін щодо зміни принципів визначення початку обчислення строку досудового розслідування.

Одночасно із внесенням змін щодо ч. 1 ст. 219 КПК України із КПК України було виключено:

– ч. 2 ст. 219 КПК України, якою встановлювалося, що строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань

або винесення постанови про початок досудового розслідування у порядку, встановленому ст. 615 КПК України, до дня повідомлення особі про підозру становить: 1) дванадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину; 2) вісімнадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину.

– абз. 18 ч. 1 ст. 284 КПК України, що передбачала обов'язок слідчого, дізнавача, прокурора закрити кримінальне провадження у разі, коли строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру.

Із наведеного попередньо вбачається, що законодавець звузив варіативність ситуації та моделей поведінки органу досудового розслідування.

Як наслідок чинна редакція КПК України закріпила, що досудове розслідування повинно бути закінчене з дня повідомлення особі про підозру: 1) протягом сімдесяти двох годин – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298-2 КПК України; 2) протягом двадцяти діб – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім; 3) протягом одного місяця – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому ч. 2 ст. 298-4 КПК України; 4) протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину (ч. 2 ст. 219 КПК України) [2].

Поточна редакція КПК України передбачає закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК України, після повідомлення особі про підозру закінчився, крім випадку якщо остання містить кваліфікацію за вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи [2].

Таким чином, кримінальне провадження підлягає закриттю у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування виключно у разі якщо такий строк почав обчислення – є особа, якій було повідомлено про підозру, та з вказаної дати сплинув визначений ст. 219 КПК України строк.

Однак, на практиці значна кількість кримінальних проваджень не знаходить свого «підозрюваного» і закріплений законодавцем правовий порядок призводить до: 1) необґрунтованого накопичення кримінальних проваджень; 2) неефективного витрачання часових та фінансових ресурсів органів досудового розслідування та процесуального керівництва; 3) порушення гарантій потерпілих на ефективне досудове розслідування; 4) створення «фактових» кримінальних проваджень в межах яких вирішуються цілі та завдання відмінні від передбачених ст. 2 КПК України.

Окремо варто звернути увагу, що відповідно до ч. 5 ст. 219 КПК України строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до винесення постанови про відновлення кримінального провадження, а також строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому ст. 290 КПК України, не включається у строки, передбачені даною статтею, крім дня прийняття відповідної постанови та дня повідомлення підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування.

На практиці сторона захисту, як на стадії досудового розслідування так і під час безпосереднього судового розгляду за результатом надходження обвинувального акту до суду досить часто вибудовує стратегію захисту та поведінки таким чином, щоб створити умови за яких визначений ст. 219 КПК України строк вважатиметься таким, що закінчився (сплинув/настав).

Найбільш ефективно цьому сприяють положення абз. 2 ч. 5 ст. 219 КПК України, відповідно до яких строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею включається у строки, передбачені ст. 219 КПК України.

Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду в постанові від 06.06.2023 у справі № 343/828/22 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/111524530>) сформував висновок про те, що процесуальні рішення прокурора про скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування за своєю правовою природою є аналогічними із ухвалами слідчих суддів, якими скасовуються такі постанови про зупинення досудового розслідування, тому колегія суддів приходить до висновку, що у разі скасування прокурором постанови про зупинення кримінального провадження строк із дня винесення відповідної постанови слідчого до дня її скасування прокурором включається у строки досудового розслідування [2].

Важливо, що процесуальні наслідки після скасування постанови про зупинення досудового розслідування слідчим суддею або прокурором є однаковими, а процесуальні помилки сторони обвинувачення не можуть обмежувати права та інтереси сторони, захисту.

Верховний Суд неодноразово у своїх постановках зазначав про дану позицію та виснував, що не має ніякої різниці з яких мотивів прокурором було скасовано постанову слідчого про зупинення досудового розслідування, адже настають одні й ті ж самі правові наслідки.

Закриття кримінального провадження реалізується через прийняття слідчим, дізнавачем, прокурором процесуального рішення у формі постанови, яка може бути оскаржена у порядку, встановленому КПК України.

Висновки. За результатом аналізу положень КПК України (в редакції до 31.12.2023 р. та з 01.01.2024 р.) щодо строків досудового розслідування та закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням останніх, можна сформулювати наступні висновки.

Важливість процесуальних строків на кожній стадії кримінального провадження, включаючи досудове розслідування, обумовлена необхідністю відповідності чинного законодавства Конституції України та Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

На даний момент, положення КПК України містять колізію, оскільки в силу ст. 214 КПК України досудове розслідування починається з моменту внесення запису до ЄРДР, в той час як строк такого досудового розслідування не обчислюється до моменту повідомлення особі про підозру, в той час як орган досудового розслідування реалізує безперешкодно права, визначені кримінальним законодавством.

Враховуючи зазначене, можна дійти логічного висновку, що з початком досудового розслідування юридично має фіксуватись факт початку обчислення строку досудового розслідування та як наслідок положення КПК України мають містити граничні строки, що будуть починати обчислюватись саме від моменту початку досудового розслідування, а відповідно їх закінчення матиме наслідки у формі виникнення обов'язку до закриття кримінального провадження.

Дослідження даного правового явища має важливе значення для забезпечення реалізації завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України та вдосконалення законодавства і приведення його у відповідність до обґрунтованих умов регулювання кримінально-процесуальних процесів, їх ефективності і попередження зловживання.

Враховуючи наведене, вважаю за доцільне рекомендувати внести до КПК України наступні зміни:

1) У статті 219:

частину 1 викласти в такій редакції:

«1. Строк досудового розслідування обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.»

доповнити частиною 2 в такій редакції:

«2. Строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, до дня повідомлення особі про підозру становить:

1) дванадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину;

2) вісімнадцять місяців – у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Строк досудового розслідування, передбачений частиною другою цієї статті, не обчислюється у кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених статтею 109-114-2, 437-439 та частиною 1 статті 442 Кримінального кодексу України.»

У статті 284:

частину першу після абзацу сімнадцятого доповнити новим абзацом такого змісту:

«Слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані закрити кримінальне провадження також у разі, коли строк досудового розслідування, визначений статтею 219 цього Кодексу, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру.»

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4223> (дата звернення 20.04.2024 р.).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2123> (дата звернення 20.04.2024р.).
3. Досудове розслідування: навч. посібник / Р. І. Благута, А.М. Ю. Ангеленюк, Ю.В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю.А. Комісарчук та А.Я. Хитри. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 600 с.
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Меріт проти України» від 30.03.2004р. (заява №66561/01) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22fulltext%22:%5B%2266561/01%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-178069%22%5D%7D> (дата звернення 20.04.2024 р.).
5. Постанова Верховного Суду колегії суддів Третньої судової палати Касаційного кримінального суду від 06.06.2023 у справі №343/828/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111524530> (дата звернення 20.04.2024 р.).

B. Ostryanko. The peculiarities of closing criminal proceedings in connection with the expiration of the pre-trial investigation period. – Article.

Summary. *The article is devoted to the study of criminal legal problems and the peculiarities of closing criminal proceedings in connection with the expiration of the pre-trial investigation period.*

The author summarizes the essence of the pre-trial investigation as a stage of criminal proceedings and the moment of its initiation.

The question was raised regarding the procedural terms as such and directly the terms of the pre-trial investigation and the moment of the start of their calculation.

The problems of the existing conflict between the provisions of the current edition of Art. 214 of the Criminal Procedure Code of Ukraine and Art. 219 of the Criminal Procedure Code of Ukraine and highlighted the negative impact of changes made to the Criminal Procedure Code of Ukraine on the basis of the Law of Ukraine "On Amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding strengthening the independence of the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office" dated 08.12.2023 No. 3509-IX, on the progress of the pre-trial investigation and the achievement of the objectives and goals of the criminal proceedings.

The article provides and analyzes the grounds provided by criminal procedural law for closing criminal proceedings in connection with the expiration of the pre-trial investigation period.

The judicial practice of the Supreme Court (judges of the Criminal Court of Cassation) regarding the provision of a legal assessment of the peculiarities of including the period from the date of the decision to stop the criminal proceedings to the day of its cancellation by the investigating judge was analyzed.

The author formed conclusions and proposed and argued for appropriate changes to the Criminal Procedure Code of Ukraine to resolve the outlined issues and conflicts. It was noted that solving the problematic issue will contribute to the fulfillment of the tasks of the criminal proceedings and the observance of the constitutional rights of all its participants.

Key words: *closure, deadlines, pre-trial investigation, criminal proceedings.*